

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

METODIKA PROJEKTU

COCHEMSKÝ MODEL V ČR

Tento projekt je financován z prostředků ESF prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

REALIZÁTOR

MOSTY – SOCIÁLNĚ PSYCHOLOGICKÉ CENTRUM, Z.S.

PARTNEŘI

**OKRESNÍ SOUD V MOSTĚ
ÚSTECKÝ KRAJ**

DOBA REALIZACE: 01. 11. 2017 – 31. 10. 2019

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

NA ZPRACOVÁNÍ SE PODÍLELI:

MGR. MARTIN BENEŠ

MGR. KATEŘINA MALÁ

MGR. KATEŘINA SVOBODOVÁ

MGR. MARIE JAROLÍMOVÁ

BC. KATEŘINA SVOBODOVÁ

MGR. LUISA KRAMERIUSOVÁ

ELIŠKA SLUKOVÁ, DIS

.

METODIKA IMPLEMENTACE COCHEMSKÉ PRAXE NA MOSTECKU

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

- Vysoká rozvodovost v ČR a stejně vysoký počet rozpadajících se nesezdaných rodičovských párů má negativní dopad na nezletilé děti (náročná životní situace spojená s dlouhodobým stresem).
- Děti vyrůstajících v neúplných rodinách stále přibývá, přibývá počet dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči. Křehkost rodiny musí soudobé státy kompenzovat ochranou dítěte a reagovat na tento vývoj.
- Současný model ochrany dítěte v rozvodové situaci je nefunkční.
- Každý nemístný (tedy i předčasný) zásah státní moci do rodinného života je v rozporu s principem subsidiarity zásahů státu do svobod rodinného života (čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 zák. č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod).
- Jediná služba, kterou stát poskytuje rozpadajícím se rodičovským párům, je opatrovnické soudní řízení, které nemá účinné nástroje k podpoře rodičovských kompetencí a zodpovědnosti (naopak, má konfrontační povahu spolu s částečně racionálním strachem ze ztráty dítěte může zesilovat rodičovský konflikt).
- Profese, které spolupracují s rodiči v rámci řešení rozpadu partnerského vztahu, berou na vědomí převážně jen pozice rodičů (ne dítěte), přičemž pozice jednoho z rodičů jsou považovány za správné a pozice druhého za špatné.
- Cochemská praxe posiluje schopnost rodiny problém řešit, chrání neporušenost rodinných vazeb a maximálně zohledňuje potřeby dítěte.
- Vycházíme z předpokladu, že dosud byli oba rodiče stejně výchovně způsobilí a je tomu tak i nadále. Cochemská praxe pracuje s rodiči, u kterých jsou zachované plné rodičovské kompetence (neexistuje žádný důvod pro jejich omezení), které však mohou být dočasně sníženy v důsledku expartnerského rozvodového konfliktu; tento konflikt se postupně a metody Cochemské praxe snaží účinně řešit či alespoň snížit a obnovit tak rodičovské kompetence obou rodičů v co nejširším rozsahu.
- Postavení dítěte v průběhu rozvodu a po něm:
Pro dítě je rozvod (rozchod) rodičů velmi náročnou situací. Skoro nikdy se nepodaří udržet děti mimo dosah rodičovských konfliktů. Dítě se ocitá

v situaci konfliktu loajality vůči nejdůležitějším osobám svého života. Potřebuje a chce mít u sebe oba rodiče. Větší dítě často prožívá pocity viny za rozvod. Obvykle všechny alternativy řešení situace, před které je dítě rodiči stavěno, zahrnují nějakou hrozbu ztráty nebo přímo ztrátu.

Pro děti obou pohlaví obecně platí, že ve srovnání s dětmi vyrůstajícími v rodinách s oběma rodiči mají v průměru více poruch chování, více příznaků psychického stresu, horší výsledky ve škole, nižší sebevědomí a víc obtíží ve společenském přizpůsobení. Tento rozdíl je patrný i v dospělosti – dospělí, kteří zažili rozvod rodičů v dětství, mají proti kontrolní skupině významně horší ukazatele psychologického a společenského fungování (Amato 1994, Wallerstein 1991). Vedle faktu rozvodu rodičů však podle citovaných přehledových prací záleží na dalších okolnostech: jak se podařilo udržet kontakt mezi dítětem a oběma rodiči, jak rodiče „fungovali“, nakolik byli schopni kooperovat po rozvodu, jaké byly ekonomické podmínky života dítěte po rozvodu aj. Zranitelnější děti, u kterých se přidává vliv výše zmíněných nepříznivých okolností, doprovázejících rozvod rodičů, jsou skupinou s vyšším rizikem dlouhodobých následků. I u nás ukázal ve své empirické studii psychických následků rozvodu u dětí Trnka (1974), že nejhorší bezprostřední následky má rozvod u dětí, které byly jedním rodičem aktivně popouzeny proti druhému či které byly svědky agresivity jednoho rodiče zaměřené proti druhému rodiči.

Varianty postavení dítěte v průběhu rozvodu (příklady):

1. Dítě je oběma rodiči informováno o rozvodu, zároveň je ujištěno, že kontakt s oběma bude v budoucnu zachován. Rodiče postupují dle své dohody, udržují pravidelný kontakt s dítětem, nevtahují dítě do svého rozvodového traumatu, tj. nepomlouvají druhého rodiče, neútoční na něj, i když není přítomný. I přes tento přístup si dítě nevyhnutelně svoji teorii o důvodech rozvodu vytvoří. Rodiče sice dítě slovně nepopouzejí jeden proti druhému, ale mohou např. neverbálními prostředky komunikace nevědomky zkoušet získávat dítě na svoji stranu. Dítě je však v tomto případě ušetřeno nutností demonstrovat loajalitu k některému z rodičů. Tento model představuje pravděpodobně nejlepší variantu vztahu rozvádějících/rozcházejících se rodičů vůči jejich dítěti/dětem.
2. Dítě je využíváno jako nástroj pomsty jednoho rodiče proti druhému. Dítě je proti rodiči soustavně popouzeno, je mu vyhrožováno, že když od druhého rodiče něco přijme (například když s ním někam půjde), bude následovat trest apod. Postavení dítěte je označováno jako syndrom odvrženého rodiče. Rodič, který má dítě u sebe, mu brání v kontaktu

- s druhým rodičem a indukuje u dítěte příznaky strachu z návštěv zavrhaného rodiče (nespavost, pláč apod.)
3. Dítě je stéblem poslední naděje. Rodič, který rozvod/rozchod nechtěl a nemůže se s ním smířit, kontaktuje druhého rodiče ve všech případech, kdy je s dítětem cokoliv, byť zdánlivě, v nepořádku. Záminky mohou být různé – špatné známky ve škole apod.
 4. Dítě má roli prostředníka. Bývalý manžel a bývalá manželka spolu nekomunikují, posílají si zprávy přes dítě. Dítě tak např. informuje otce, k němuž přišlo na víkend, jak matka hodnotí jejich minulý kontakt a předává doporučení pro kontakt stávající (co jíst, co si vzít na sebe, kam jít...).
 5. Dítě se stává náhradním partnerem. Rodič, který s ním žije, mu svěřuje všechny své stesky a konzultuje s ním všechna vážnější rozhodnutí.
 6. Dítě je zanedbáváno. Rodiče jsou natolik pohlceni svými problémy, případně vyřizováním vzájemných účtů, že se o něj přestanou zajímat.

Řešení sporů o děti

Případy vyhrocených sporů o děti při rozvodu jsou časté. Děti bývají těmito spory nepřiměřeně stresovány. Oba dospělí se zpravidla ocitají v situaci, kdy je komunikace zablokovaná nebo omezena na minimum. Citlivé téma – děti – je polem, na němž se mohou vzájemně ještě i dlouhou dobu po rozvodu vydírat a deptat. Přestože se dítě ke své situaci vyjadřuje (a může se vyjadřovat i při rozhodování soudu), je třeba počítat s tím, že vždy bude závislé na dohodách svých rodičů. Je žádoucí rozvíjet alternativní postupy, podporující hladší průběh sporů rodičů o děti. Cílem těchto postupů by mělo být obnovení komunikace, která je nutná pro přiměřený výkon rodičovské role.

Použitý zdroj: Matoušek, Koláčková, Kodymová: Sociální práce v praxi, Praha, Portál 2010

PRINCIPY COCHEMSKÉ PRAXE

- Pracuje s rodiči, jejich rodičovské kompetence jsou v zásadě zachovány (drtivá většina rodičovských párů), pouze dočasně sníženy z důvodu expartnerského konfliktu. Postupy a metody Cochemské praxe tento konflikt účinně snižují a obnovují tak plné rodičovské kompetence rodičů.
- Rozhodnutí patří v první řadě do rukou rodičů (nikoliv úřadů) – rodičovská odpovědnost.
- Koordinovaný přístup v podpoře rodičovských kompetencí a odpovědnosti.

- Respekt, komunikace, orientace na perspektivu dítěte jako základní předpoklady v přístupu jak k rodičům, tak i v rámci spolupráce profesí.
- Všechny profese jsou si rovny. Při minimalizaci časového vstupu dochází k maximálnímu efektu.

VÝCHOZÍ SITUACE

- Nedostupnost nabídky služeb a nástrojů pro řešení rodičovského konfliktu.
- Přetíženost SPOD a soudců
- Vleklé opatrovnické řízení a protahování krize v rodině má nepříznivý dopad na dítě (stres, psychické a sociální problémy)
- Vysoká nákladovost

Příčina	Ukazatel příčiny	Dopad
Rozvod, vleklá krize v rodině, dlouhodobá stresová zátěž pro dítě	V ČR se rozvádí každé druhé manželství. Rozvodovost (Most r. 2016 - 288 párů)	Ohrožení dítěte - stres, maladaptace, emoční, sociální problémy, až sociální vyloučení.
Přetíženost SPOD a soudců	Personální poddimenzovanost SPOD. Nedostatečná spolupráce a koordinace klíčových aktérů veřejné správy a ostatních subjektů při výkonu sociální práce a řešení problému.	Vleklé opatrovnické řízení a protahování krize v rodině Chybí metodiky pro účinnou, komplexní, odbornou pomoc dětem, ohroženým rozvodem rodičů.

CÍL ZAVÁDĚNÍ PRINCIPŮ COCHEMSKÉ PRAXE

Sociální inovace spočívá v zefektivnění opatrovnického řízení:

- síťování, mezioborová spolupráce a společná podpora integrace ohrožených dětí,

- včasnost, SPOD získává nové účinné nástroje pro řešení rodičovského konfliktu s maximálním důrazem na zájmy a potřeby dítěte,
- zohlednění potřeb dítěte,
- komplexnost služeb - metodika inovačního řešení (komplexní preventivní program s prvky Cochemské praxe).

Výstup:

Vytvoření koordinovaného přístupu relevantních odborníků směrem k rodičům. Odborníci se drží společných zásad, které společně vytváří novou filozofii práce s rodiči.

Dostupná nabídka včasných a bezplatných služeb, které podpoří spolupráci rodičů.

Cílem jednání všech spolupracujících institucí je přivést rozhádané rodiče, alespoň k základnímu zohlednění zájmu svých dětí, k jejich rodičovské autonomii a tím ke znovunabytí společné odpovědnosti. Konstrukce rodičovské péče je v Cochemské praxi vnímána jednoznačně jako odpovědnost, kterou mají jenom rodiče a není disponibilní pro nikoho jiného.

POPIS REALIZACE PROJEKTU

- 1) Základním předpokladem pro zavádění Cochemské praxe je klíčový aktér, který převezme odpovědnost za proces změny a iniciuje zavádění sociální inovace. Hybatelem změny na Mostecku byl okresní soud (předseda Mgr. M. Beneš), který zahájil sít'ování relevantních organizací a odborníků.
- 2) Tvorba týmu (zástupci aktivních stakeholderů), nastavení společných principů, kompetencí, financování pilotního ověření, institucionální udržitelnost změn, finanční udržitelnost následné nabídky služeb.

Předmětem jednání pracovního týmu byla postupně tato témata:

- Sjednocení pojmů
- Společný jazyk a filozofie
- Společné principy, zásady:

nevytvářet spojení (pracovník OSPOD, advokát)

neodbočovat od neutrality

podporovat rámec normality – rodič se má radit, ne „vláčet“ dítě po institucích

autoritativní zarámování principů

- Vyjasnění role stakeholdera/odborníka v systému
 - Podpora kompetenci odborníků
 - Vzdělávací potřeby odborníků (jak zjišťovat názory dětí)
 - Jak pracovat s patologiemi?
 - Jak motivovat a posílit kompetence rodičů (edukace)?
 - Co potřebujeme, abychom dosáhli profesionální práce s rodinami?
 - Podpůrné a brzdící mechanismy, bránící dohodě mezi párem
 - Popouzení dítěte proti jednomu z rodičů
 - Syndrom zavrženého rodiče
 - Formy porozvodové péče o dítě
 - Rodičovský plán
- 3) Nastavení nízkoprahových služeb pro rodiny
- Pro koho služby jsou a nejsou vhodné?
 - Vytvoření variabilní nabídky služeb pro rodiče a děti
- 4) Informační materiály
- Leták pro odborníky
 - Leták pro rodiče
 - Rodičovský plán
 - Potřeby dítěte
 - Informace na webových stránkách soudu
- 5) Jednání se zájemcem o službu
- Je uplatňován princip dobrovolnosti. Klient je seznámen s nabídkou programu při úvodní schůzce s koordinátorkou na soudě. Rozhodnutí o zapojení do vzdělávacího semináře je výsledkem dohody klienta (rodiče) a koordinátora (kontaktního pracovníka). Následně klient dle vlastní volby využívá některé z metod práce, popř. je dle potřeb kombinuje. Účast může být rodičům také soudem uložena jako povinnost.
- 6) Služby rodičům
- skupinové:
 - vzdělávání

- individuální:
 - mediace
 - terapie (nabízena jako doprovodná aktivita prostřednictvím registrované sociální služby – odborné sociální poradenství, nešlo tedy o projektovou aktivitu. Využíváno pro rodiče nebo dítě s psychickými problémy.)
 - **participační poradenství**

ČASOVÝ PLÁN POSTUPU

- Nabídka služeb:
 1. fáze - vzdělávání (skupinová práce)
 2. fáze - mediace, terapie, participační poradenství (individuální nebo párová práce)
- Postup řízení:
 - 1) sepsání návrhu na úpravu péče a výživy nezletilého dítěte (nejlépe za přítomnosti obou rodičů)
 - 2) vzdělávací semináře pro rodiče (cca 2 týdny po sepsání)
 - 3) jiný soudní rok (cca 2 týdny) a schválení dohody rodičů soudem

Pokud se rodiče nedohodnou:

 - 4) odborná pomoc (mediace/terapie/participační poradenství)
 - 5) jiný soudní rok/ ústní jednání (cca 4 týdny)

Pokud stále není dohoda mezi rodiči:

 - 6) participace dítěte
 - 7) autoritativní soudní rozhodnutí

POUŽITÉ NÁSTROJE V RÁMCI PROJEKTU:

- Interdisciplinární spolupráce
- Vzdělávání rodičů
- Mediace
- Terapie
- Jiný soudní rok

- Rychlost řízení

INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Zapojení všech klíčových hráčů (soud, OSPOD, advokáti, v lokalitě působící neziskové organizace, spolupracující odborníci: mediátoři, terapeuti, další klíčové orgány státní správy, např. Úřady práce ČR, možno i dětské lékaři, školy, soudní znalci) do společných aktivit, jejich seznámení s východiskem a cíli, snaha o jejich získání pro hodnoty projektu.

Nalezení stejné řeči (přeneseně i doslovně, tedy jak terminologické ujednacení, tak i snaha o společnou optiku pohledu na věc). Některé profesní skupiny se zde mohou jevit jako problematické. Například advokáti jsou primárně (ze zákona o advokacii) odpovědní svému klientovi, skutečný zájem dítěte nemusí být prioritou. Přesto i zde jsou zkušenosti vynikající a zapojení této skupiny (na bázi dobrovolnosti) do hry se jeví jako velmi přínosné.

Sdílení podnětů jednotlivých aktérů, jejich využití v dalším nastavení projektových aktivit (dle pravidla: všichni odborníci mají stejně silný hlas).

Vhodným způsobem realizace interdisciplinární spolupráce se jeví společné schůzky všech zapojených hráčů v nastaveném časovém horizontu (zprvu pravděpodobně intenzivněji, následně se jako postačující ukazuje „udržovací“ aktivita typu 4 x ročně). Někteří účastníci mohou být stálí, jiní se mohou měnit podle okruhu probíraných témat (například úřady práce).

Dále je možné realizovat mezioborové pracovní skupiny k vybraným tématům a otázkám, složené z odborníků z dotčených oblastí k řešení konkrétních otázek dalšího postupu (míněno otázek obecné povahy, nikoliv diskutování jednotlivých složitých případů – zde by mohlo docházet k narušování nezávislého postavení soudu a je tak na místě zvolit standardní postupy, tedy transparentní diskusi zapojených odborníků nad konkrétní věcí při soudním jednání za přítomnosti účastníků řízení, případně písemné podání do spisu, eventuálně telefonické či jiné předání informace, o kterém však musí být učiněn úřední záznam do soudního spisu).

VZDĚLÁVÁNÍ RODIČŮ

Teoretické předpoklady

- Traumatizujícím faktorem v rozchodu je konflikt (pro rodiče, pro dítě).
- Nepřátelství, popouzení proti rodiči, nedostatečná spolupráce rozvedených rodičů při výchově zvyšují riziko výskytu psychických a sociálních problémů u dětí. Děti z neúplných rodin, děti traumatizované rozvodem rodičů jsou ve

zvýšené míře ohrožené maladaptacemi, sociálním vyloučením (umístění do SVP, VÚ apod.).

- Dítě potřebuje spolupracující rodiče.
- Normální je nesoudit se o dítě, ale pečovat o něj.
- Matka i otec mají pro dítě stejnou hodnotu.
- Každý rodič je schopen pečovat o své dítě a je tak povinen hledat jeho nejlepší zájem.

Cíl služby

- Prostřednictvím předání souboru informací apelovat na rodičovskou odpovědnost. Zdůrazňování rodičovské odpovědnosti, tedy koncentrace na povinnosti rodiče, spíše než na rodičovská práva.
- Vést rodiče k pochopení následků, které má rozpad rodiny a konflikt mezi rodiči na dítě. Poskytnout rodičům návod: „co je a není fér“ vůči dítěti.
- Motivovat rodiče k obnovení rodičovských kompetencí (za podpory mediátora). Rodiče jsou podporováni v přijetí rodičovské odpovědnosti za řešení vzniklé situace a dalšího uspořádání života svých dětí.
- Zmírnit rodičovský konflikt (zklidnit situaci v rodině, zmírnit napětí, stres a zařídit tak více klidu pro dítě).
- Informovat rodiče o bezplatné nabídce služeb (mediace, terapie).
- Prvokontakt s uživatelem služby.

Popis realizace služby

Základním předpokladem zapojení účastníků do projektu je stav, kdy jeden z rodičů podal k soudu návrh na úpravu výchovy a výživy nezletilého dítěte, jehož součástí není dohoda rodičů.

Zařazení rodičů do semináře je na zvážení soudce. Jako nejvhodnější doba účasti se realizátorům osvědčila chvíle bezprostředně po podání návrhu rodičů k soudu, tedy před prvním soudním jednáním.

Oba rodiče jsou telefonicky kontaktováni koordinátorkou projektu a pozváni na seminář, účast na něm je pro rodiče dobrovolná. Velmi vhodná je osobní účast obou rodičů. Není určen zasedací pořádek. Rodiče zpravidla vedle sebe nesedí, většinou spolu nekomunikují. V projektu se neprojevila nutnost přizpůsobovat kvůli rozcházejícím se pářům aranžmá semináře. Rodiče jsou předem srozuměni s předpokládaným časem trvání (cca 90 min).

Vhodná je na semináři účast soudce, který jej zahájí a zaštití tak celou akci autoritou soudu (dojte tak k posílení váhy předávaných informací). Ze stejného důvodu je vhodné, pokud se seminář koná v budově soudu (školící místnost, jednací síň).

Skupinový seminář pro rodiče (max. 18 osob) byl koordinován zpravidla 2x měsíčně (kromě letních prázdnin).

Seminář vede 1 lektorka (současně pracuje na pozici mediátorky), asistuje koordinátorka (uzavírala na místě smlouvy o vstupu do projektu).

Lektorka vede jednosměrně výklad za využití připravené powerpointové prezentace (viz příloha). Rodiče jsou v pasivní pozici, v průběhu semináře není prostor pro sdílení soukromých zkušeností, stížností apod. Seminář je strukturovaně směřován k předání souboru potřebných informací včetně nabídky bezplatných služeb pro rodiče (mediace, terapie). V závěru semináře rodiče obdrží Rodičovský plán s návodem na společné zpracování a leták s nabídkou služeb včetně kontaktů. Pokud mají zájem, zkontaktuje je koordinátorka projektu obvykle do 7 dnů po absolvování semináře s dotazem, zda a jaké formy služeb v rámci projektu chtějí využít. Po ukončení semináře je prostor pro individuální jednání s rodiči. V tomto čase se účastníci obvykle dotazovali na konkrétní možnosti absolvování mediace či terapie, byl domluven kontakt s koordinátorkou projektu.

Osnova semináře

- Základní právní informace (zájem dítěte, úmluva o právech dítěte, výživné)
- Participace dítěte na rozhodování o budoucím fungování rodiny - její význam
- Rozdíly ve vnímání situace rozpadu rodiny dospělí x děti
- Co prožívají děti v situaci rozvodu/rozpadu rodiny, co vám děti vzkazují?
- Co děti potřebují v situaci rozvodu/rozpadu rodiny
- Jak s dětmi komunikovat v situaci rozvodu/rozpadu rodiny
- Jak rozvíjet vztah s dětmi v situaci rozvodu/rozpadu rodiny dle jednotlivých věkových období dětí
- Rodičovství po rozchodu/rozvodu rodičů
- Mediaci – výhody, možnosti, průběh, konkrétní kazuistiky
- Terapie – možnost pomoci, konkrétní kazuistiky
- Rodičovský plán - předán rodičům s instrukcemi k vyplnění

Seminář je veden čistě edukativní formou. Důraz je kladen na podporu pozitivního rodičovství a kompetence rodičů, na udržování fungujících mezilidských vztahů.

Jednotlivé informace jsou uváděny z perspektivy dítěte, která by měla rodičům dát možnost nahlédnout do vnímání konfliktní situace rozpadu rodiny z pohledu a potřeb dětí.

Rodiče jsou podporováni v přijetí rodičovské odpovědnosti za řešení vzniklé situace a dalšího uspořádání života svých dětí. Vycházíme z předpokladu, že dosud byli oba rodiče stejně výchovně způsobilí a je tomu tak i nadále. Primárně je tedy odpovědnost rodičů dohodnout se na tom, jak o společné dítě nadále pečovat v nově vzniklém rodinném uspořádání. Cílem projektu a realizovaných aktivit je podpořit rodiče v možnostech hledání cest samostatného rozhodování, v tom, aby nepřesouvali odpovědnost spojenou s rozhodováním o dítěti a jeho budoucnosti na soud či jiné osoby. Rozhodnutí o budoucnosti dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti a rodiče by se měli snažit použít všechny možnosti smírného řešení sporu.

Na podporu této strategie projekt nabízí využití bezplatných služeb mediace, terapie či základních informací ohledně participace dítěte. O těchto službách jsou rodiče v semináři informováni.

Je potřeba vést rodiče k tomu, že je vždy lepší vyřešit jejich spor smírně a ukázat jim cesty, kterými je možné dosáhnout smírného řešení. To nejlepší, co pro dítě mohou udělat, je efektivně spolupracovat. Stává se, že rodič trvá na své představě řešení věci jenom proto, že o jiných možnostech neví, nebo si je špatně vykládá, a proto je odmítá. Základním východiskem je teze, že postrádá smysl odstraňovat nevěli, dokud nebyla odstraněna neinformovanost (Prof. R. Ptáček). Z praktické zkušenosti zjištěno, že jakkoliv je rozpad rodiny rozšířeným společenským jevem, informovanost veřejnosti o (správných) řešeních nastalé situace je velmi nízká.

Základní právní informace, participace dítěte a její význam

Základní právní informace, které jsou sděleny v úvodu semináře, mají rodičům poskytnout primární orientaci v problematice rodinného práva. Je vysvětlen pojem: "rodičovská odpovědnost" jako soubor práv a povinností, které se týkají dětí. Svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů není žádným podstatným způsobem změněna rodičovská odpovědnost druhého rodiče. Hovoříme o pohledu soudu na zájem dítěte, a to i s ohledem na Úmluvu o právech dítěte. Dítě má právo žít s vlastní rodinou, udržovat kontakt s oběma rodiči, má právo říci svůj názor ve všech záležitostech, které se ho týkají. Je vysvětlen pojem participace dítěte na rozhodování o dalším fungování rodiny, její vnímání z pohledu soudu i z pohledu rodičů (participace jako prvek rodičovské odpovědnosti). Je zdůrazněna základní povinnost a odpovědnost rodičů mluvit s dětmi o aktuální situaci. Způsob, jakým rodiče mluví s dětmi o rozpadu rodiny a to jakým způsobem je zapojují do rozhodování o uspořádání péče, může mít pozitivní vliv na to, jak dítě zvládne změny, které ho čekají.

Z hlediska typu péče jsou rodiče vedeni především k tomu, aby se domluvili na tom, jak konkrétně budou o dítě pečovat. Legální pojmenování typu péče se řeší až následně, je v kompetenci soudu. Výrazně upřednostňujeme z existujících zákonných typů péče formu společné péče (která už pojmenováním nejvíce odpovídá myšlenkám, které se snažíme mezi rodiči prosadit). Pokoušíme se přesto obrousit zažitá stereotypy ve vnímání jednotlivých typů péče (výlučná péče – obava ze ztráty dítěte druhým rodičem, jakkoliv rodičovská odpovědnost není omezována; střídavé péče – střídání domácností dítětem, jakkoliv tato skutečnost neplyne z typu péče, ale ze samotného rozhodnutí rodičů ukončit společné soužití a zařídit dvě nové domácnosti, mezi kterými bude dítě při všech typech péče do nějaké míry putovat). Poukazujeme na skutečnost, že pokud je atmosféra v rodině klidná a vedena záměrem spolupráce, lze velmi dobře fungovat při jakémkoliv typu péče; naopak je-li atmosféra konfliktní, lze očekávat, že rodiče budou iniciovat konflikty rovněž při jakémkoliv zvoleném typu péče.

Zde máme za to, že de lege ferenda (v rámci legislativních úvah) by bylo z důvodů stereotypního a značně omezeného veřejného (ba leckdy i odborného) chápání stávajících typů péče vhodnější, aby pojmenování typů péče zaniklo a zůstala by pouze péče společná. Pokud by bylo třeba péči detailněji definovat, šlo by o slovní popis v rozsudečném výroku. Například: „Nezletilý se svěřuje do společné péče rodičů“, bez dalšího, pokud jsou rodiče otevření pružné dohodě o dalším fungování podle momentálních možností a potřeb rodiny. Nebo: „Nezletilý se svěřuje do péče rodičů tak, že otec bude o nezletilého pečovat každý sudý týden v měsíci od pátku odpoledne, kdy nezletilého do péče převezme po skončení vyučování ze školního zařízení a předá v místě bydliště matky do její péče vždy v neděli odpoledne do 19 hodin a dále každý týden od středy odpoledne, kdy nezletilého do péče převezme po skončení vyučování ze školního zařízení a předá následující den zpět do školního zařízení; v ostatní dny bude o nezletilého pečovat matka.“. Odpadly by tak zbytečné a zdoluhavé dohady o tom jaký typ péče zvolit, které mnohdy nemají žádný praktický význam. Jsme-li u legislativních úvah, velmi vítáme aktuální návrh Ministerstva spravedlnosti ČR na změnu občanského zákoníku, který by zrušil povinné opatrovnické řízení jako podmínku rozvodu manželství (v našich očích úprava poněkud reliktní a socialisticky paternalistická) a zesouladnil tak v tomto směru sezdané rodičovské páry s nesezdanými (což je na místě mimo jiné i proto, že dětí, rodičích se v manželství je nyní již méně, než těch, rodičích se mimo ně – a jiný standard ochrany zcela postrádá smysl, na rozdíl snad od doby před několika desítkami let; viz rovněž čl. 32 odst. 3 zák. č. 2/1993 Sb., LZPS). Ti rodiče, bez ohledu zda v manželském svazku či ne, kteří by byli schopni péči o své děti nastavit sami, by nadále nemuseli zabíjet soudní řízení o této otázce a vyhnuli by se shora zmínované konfrontační povaze soudního sporu. Navíc by daleko logičtější působilo volání: „normální je o děti se nesoudit“, což při povinném opatrovnickém soudním řízení jako podmínce rozvodu manželství jaksí není legálně možné. To jsou však návrhy, které se ve vzdělávacím semináři pro rodiče nepromítají.

Jsou sděleny informace k základním kritériím soudu při vyměřování výživného. Co znamená právo dítěte podílet se na životní úrovni rodičů a shodnost životní úrovně dětí a rodičů.

Rozdíly ve vnímání situace rozpadu rodiny dospělí x děti, co děti prožívají, co potřebují, co vám vzkazují?

Rozpad rodiny je zátěžové období pro děti i dospělé, přesto dospělí mají situaci vždy jednodušší (už proto, že ji mají možnost změnit, jsou jejími hybateli) a měli by tak mobilizovat veškeré své síly ve prospěch podpory dítěte. Uvádíme rozdílné vnímání situace rozpadu rodiny z pohledu dětí a dospělých. Dítě v situaci rozpadu rodiny zažívá mnoho ztrát, bolestí, strachu a nejistot se kterými se nedokáže samo vyrovnat, potřebuje podporu, lásku obou rodičů, ujištění toho, že není viníkem situace, potřebuje vědět, jaká bude jeho další budoucnost. Všechny sdělované informace jsou důsledně uváděny z perspektivy dítěte.

Pojem „dobro dítěte“ je velmi neurčitý a lacině vyplnitelný jakýmkoli obsahem – zvláště z perspektivy dospělých. Poznání perspektivy dítěte a orientace podle ní je proto jedním ze základů Cochemské praxe, která i ve sporu se nacházejícím rodičům zprostředkovává vnímání situace jejich dětmi. (Jsi moje dítě, Jürgen Rudolph, 2009).

Děti musí nést řadu zatížení: hrozící ztrátu jednoho z rodičů, chybějící podporu v této prožívané situaci, neinformovanost, obavy, rodiče je nutí do konfliktu loajality, který děti nechtějí – zaujmout pozici proti jednomu, také vnitřně milovanému rodiči. V rodině mohou nastat změny fyzického prostředí, děti přicházejí o kamarády, o blízké příbuzné.

Vědci zabývající se rodinnou psychologií opakovaně potvrzují, že na základě zdokumentovaných výzkumů dětí a mladistvých, dotčených rozvodem rodičů zůstává nezohledněno vnímání situace dotčenými dětmi. Téměř všichni rodiče se domnívají, že nejlépe znají pocitové vnímání svých dětí, skutečnou tíseň a potřeby svých dětí ale nevnímají. Většina dětí vyvine vlastní strategii přežití tím, že dává najevo loajalitu vůči jednomu rodiči, aby neztratilo ještě i jeho. Ten rodič, v jehož prospěch se dítě v tomto konfliktu loajality svou loajalitou projevilo, považuje toto osvědčení za řešení celého konfliktu (za utvrzení o správnosti svých vlastních postojů, náhledu, ba dokonce i za osvědčení svých pozic v otázce viny za rozpad partnerství). Rodiče, kteří mají později možnost, aby je jejich děti informovaly o svých tehdejších pocitech, vnímání a utrpení, jsou pak zcela překvapeni až šokováni. Často si nejpozději v takovém okamžiku uvědomí, jak bezohledně – i když nechtěně – narušoval jejich partnerský konflikt rodičovskou odpovědnost. Dokonce i v tomto momentě reagují někdy bezradně a pokoušejí se odpovědnost přenést na děti: “Proč jsi mi to tehdy neřekl?” (Jsi moje dítě, Jürgen Rudolph, 2009).

Orientace na perspektivu dítěte je důležitá i v rámci interdisciplinární spolupráce a jednotného přístupu spolupracujících organizací.

Pohled dětí uvádíme i formou citací např.: "Nechci slyšet, jestli je to chyba mamky nebo tatky, že se rozcházejí. Že udělala tohle nebo tamto, prostě by mi stačilo, kdyby mi řekli, že prožívají těžké období a že už nemohu být dál spolu ...".

Jak rozvíjet vztah s dětmi v situaci rozvodu/rozpadu rodiny dle jednotlivých věkových období dětí

Hovoříme o předškolním, školním věku a adolescenci, o důležitosti zachování kontaktu dítěte s oběma rodiči, o tom, co je důležité pro budování a udržení vztahu rodič x dítě, kdy zejména v předškolním a školním věku je důležitá fyzická přítomnost obou rodičů. V předškolním věku hovoříme o významu poskytované péče, ve školním věku o sdílení společných zážitků jako nejdůležitějších skutečností pro budování a udržení vztahu dítěte s rodičem.

Rodičovství po rozchodu/rozvodu rodičů

Důležitou část semináře tvoří informace o možném uspořádání péče a rodinných vztahů tak, aby se minimalizovala zátěž a poškození zdravého vývoje dítěte, která s rozpadem rodinných vazeb souvisí. V této oblasti realizátoři projektu vycházeli z myšlenkového konceptu "Sdíleného rodičovství" (Pemová, Ptáček), které bere za nejvhodnější uspořádání péče o dítě takové, které dítěti zaručuje fyzickou, emocionální a sociální přítomnost obou rodičů, jakožto i dalších blízkých osob v jeho životě.

Vztah dítěte k oběma rodičům je unikátní, nenahraditelný a jeho narušení nebo ztráta mohou vést k akutnímu, dlouhodobému i trvalému poškození zdravého vývoje dítěte.

Děti, které v situaci rozpadu rodin zůstávají v kontaktu s oběma rodiči, mají méně somatických, emocionálních a výchovných problémů, než děti, které ztrácejí kontakt s jedním ze svých rodičů.

Výzkumy v USA prokázaly, že v případě vzniku zavržení jednoho z rodičů, které je spojené s jeho negativním vykreslováním dochází u dětí k závažným změnám v chování, které mohou vyústit až v kriminální kariéru. V USA se tento jev odborně označuje jako Parental Alienation Syndrome (PAS) – syndrom zavržení rodiče. Syndrom popisuje jevy, které se mohou projevit ve vývoji dítěte v důsledku záměrného odcizení mezi dítětem a jedním z rodičů. Zavržení rodiče je nejčastěji pozorovatelné, když se rodiče rozešli ve sporu, tento spor nepřekonali, a rodič, u něhož děti následně trvale bydlí, kontakt dětí ke druhému rodiči omezuje nebo jej zcela znemožňuje. Následky takového jednání jsou pro děti navíc závislé ještě od toho, jakým způsobem je druhý rodič dětem prvním rodičem popisován – zvláště, pokud je převážně nebo výhradně popisován negativně, je demonizován nebo ztvárňován jako nějaká příšera. (Jsi moje dítě, Jürgen Rudolph, 2009).

Rodiče jsou upozorněni na skutečnost, že rozchod neznamena konec rodičovského vztahu, oba i nadále mají plnou rodičovskou odpovědnost stejného rozsahu a musí vzájemně sdílet informace a rozhodování, domlouvat se na závažných rozhodnutích. Jakékoliv kroky, které vedou k omezování nebo poškozování druhého rodiče poškozují především děti a mohou být hodnoceny jako nedostatek rodičovských kompetencí. Rozpad rodiny je zátěžové období pro děti i dospělé, přesto dospělí mají situaci vždy jednodušší (už tím, že ji sami mohou ovlivnit, změnit) a měli by mobilizovat veškeré své síly ve prospěch podpory dítěte.

Uvádíme vhodné komunikační tipy pro rodiče, jako např.: „držte se tématu“, „kontrolujte své emoce“, „mluvte, jako při obchodním jednání“ ...

Opětovně se vracíme k participaci dětí na rozhodování o budoucím uspořádání rodiny. I zde je základní odpovědnost v rukou rodičů jako součást jejich rodičovských povinností. Jsou sděleny informace, jak s dětmi mluvit o rozchodu rodičů, co by mohlo být obsahem prvního rozhovoru a další vhodná doporučení. Zároveň jsou rodiče informováni o povinnosti soudu participaci dítěte realizovat dle § 20 odst. 4 ZŘS, informovat dítě o probíhajícím soudním řízení, které se ho týká, o možných důsledcích soudního řízení. Právo na informace spadá do participačních práv dítěte, která jsou zaručena Úmluvou o ochraně práv dítěte.

Rodičovský plán

Seminář je zakončen předáním Rodičovského plánu, který obsahuje výčet různých okruhů životních situací, které s rozpadem rodiny souvisí a rodiče by se měli snažit mít jednotlivé oblasti uspořádané. Účastníci jsou vyzváni, aby se seznámili s obsahem Rodičovského plánu a pokusili se, do plánovaného soudního jednání, o vzájemné vyjasnění rozdělení kompetencí a uspořádání jednotlivých oblastí v rámci rodiny. Případně je jim opětovně nabízena možnost využití spolupráce s mediátorem.

Realizované aktivity projektu, mají za cíl, nabídnou účastníkům dostatek informací a nástrojů jako systém podpory k tomu, aby samostatně dokázali řešit složitou situaci rozpadu rodiny za minimalizace negativních dopadů této skutečnosti na vývoj dítěte.

Jürgen Rudolph ve své knize *Jsi moje dítě* uvádí: "Poznatek a náhled, že rodiče v kontextu svého rozchodu dluží svým dětem – alespoň co se týká jejich nejminimálnějších zájmů – alespoň stejně takové minimum vzájemné shody, zakládá jejich povinnost využít nabízených možností." (*Jsi moje dítě*, Jürgen Rudolph, 2009).

Obsah semináře, přístup soudu a nabízené nástroje v rámci projektu mají jednoznačně vést rodiče ke znovuzískání jejich rodičovské autonomie. Místo cizího rozhodnutí, učiněného autoritativním rozhodnutím soudu, mají opět nabyt své společné autonomie jako rodiče.

Pokud rodiče dokážou zpět nalézt nejdůležitější schopnost společného jednání, stává se soudní rozhodování nadbytečné. V takovém případě nikdo neopouští „arénu“ rodinného soudu ani jako vítěz, ani jako poražený. Největší zisk z toho mají děti jako nejméně chránění účastníci tohoto konfliktu, který byl v jejich zájmu zneškodněn. (Jsi moje dítě, Jürgen Rudolph, 2009).

V případě sporného soudního rozhodnutí zůstává na jedné straně „vítěz“ a na druhé straně „poražený“. V každém takovém případě ztrácejí děti velmi mnoho a jsou vždy na straně poražených. Nadto vedou porážky v rodičovském konfliktu pravidelně k opakování, a to jak v rámci soudního řízení, tak i mimo něj.

Personální struktura, kvalifikační předpoklady lektora

Mezi základní dovednosti lektora patří lektorské dovednosti pro práci se skupinou, práce s počítačem, zvládání zápisu na flipchartovou tabuli.

Minimální prostorové a materiální vybavení

- zasedací místnost (min. 15 míst k sezení)
- projektor, počítač
- flipchart
- psací pomůcky

MEDIACE, TERAPIE

Mediace je alternativní metoda pro řešení sporů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sblížení lidí. Je to metoda, která je pomocnou technikou pro řešení sporů i v našem prostředí.

Mediace navrácí lidem jejich kompetence, ztracené předtím v konfliktu a emocích.

Mediace: facilitativní, evaluativní a transformativní, je uplatněna zejména v civilní oblasti – komunitní, rodinné a pracovní sféře. V trestněprávní justici je garantována státní institucí Probační a mediační službou ČR.

V rámci realizace Cochemské praxe jsme aplikovali facilitativní mediaci.

Výraz facilitativní pochází z anglického facilitate – usnadnit, ulehčit, pomoci, zjednodušit. Má usnadnit naslouchání a porozumění v době konfliktu.

- Proces mediace a role mediátora jsou přesně definovány
- Klient je v centru pozornosti
- Mediátor zásadně nehodnotí nápady, pohledy a postoje stran

- Usnadňuje komunikaci tím, že pomáhá stranám formulovat jejich argumenty a očekávání v jasné a srozumitelné formě.
- Pozornost stran soustředí na jejich potřeby a zájmy, popisuje, v čem se strany shodují
- Pojmenovává předměty jednání všech zúčastněných i s jejich zájmy a důvody
- Pomáhá stranám, aby tvořivě nacházely různá řešení ke každému bodu jednání
- S jeho pomocí strany společně probírají návrhy podle předem zvolených a srozumitelných kritérií, konečný návrh má být přínosný pro obě strany
- Dohoda přináší výsledek typu vítěz – vítěz

Výhodou mediace je to, že je méně nákladná než soudní řízení, může být realizována v relativně krátkém čase, představuje menší psychický stres než soudní spor, účastníci mohou rychleji a s větší šancí navázat přímý kontakt a formulovat řešení přijatelná pro obě strany, neboť jim rozumějí a jsou uskutečnitelná.

Specifikace mediace

Mediace je spojena s přítomností a nastavuje pravidla pro budoucnost – mediace probíhá v daném kontextu a čase. Účastníci mají za sebou nějakou minulost, jsou jí ovlivněni. Minulost se však již řešit nedá, rysem mediace je to, že se řeší konflikt „tady a teď“, směrem do budoucna. Jedná se o základní charakteristiku mediace, která ji odlišuje od jiných způsobů řešení konfliktů. To, co bylo v minulosti, je důležité pro pochopení potřeb, zájmů, možností a reakcí, které stranám nevyhovují.

Proces přechodu z emočně náročné situace do klidné a racionální diskuze, kde se hledají již nová řešení, vyžaduje čas. Proces mediace má své fáze. Setkání vyžaduje přibližně 3 hodiny.

Mediace vyžaduje komplexní přístup k danému tématu, případu, účastníkům – mediátor musí vzít v úvahu, že konfliktní situace se vždy odehrává v určitém čase, má za sebou minulost a může mít více způsobů řešení. Mediátor musí vše pospojovat, pomáhat stranám pojmenovat příčiny, průběh i důsledky konfliktu a provést je spleť nedorozumění, mylných interpretací a nereálných očekávání.

Při mediaci není důležitý fakt, ale postoj k němu – mediátor dá příležitost straně, aby sdělila, co je pro ni důležité, co nechce, čeho a proč se bojí, a tuto informaci zprostředkuje druhé straně. Ta většinou netuší, co druhá strana prožívá. Obě strany si uvědomí pestrost vnímání dané situace, věci nebo činu. Proto je při mediaci klíčový postoj. Účastníci mediace potřebují příležitost, aby mohli hovořit a sdělit si, co prožívají.

Při mediaci nejde o souhlas, ale o pochopení či porozumění – při mediaci strany hovoří k mediátorovi, potom spolu a vysvětlí si, co dělaly, proč to dělaly a co tím sledovaly. Strany si uvědomí, že si některé situace nebo reakce vysvětlovaly neoprávněně ve svůj neprospěch, což vede ke zklidnění a porozumění situaci, i když s ní nesouhlasí.

Mediace podporuje osobní angažovanost a aktivitu účastníka – mediátor vytváří stranám nový prostor, resp. zplnomocňuje je nejdříve hovořit a posléze rozhodovat o vlastních životech. Je tak přirozeně posilována aktivita účastníků a z pasivních kritiků se stávají aktivní účastníci. Jimi navržená řešení jsou pro ně samotné srozumitelná. Pracují na výsledku vlastními silami, a proto cítí k výsledné dohodě určitou odpovědnost.

Každá mediace je jedinečná – postupy a proces je stejný pro všechny účastníky, odlišnosti jsou v situacích, čase, tématech a závěrech mediací. Mediátor netřídí klienty do „škatulek“, nezevšeobecňuje modely řešení konfliktu.

Cíl služby

Podpora rodičovských kompetencí pro řešení konfliktu, spolupráci.

Popis realizace služby

Mediační schůzky probíhají vždy s oběma rodiči. Četnost schůzek se odvíjí od míry konfliktu mezi rodiči a v závislosti na jejich potřebách. Výstupem může být dohoda rodičů, případně sdělení potřeb každého z účastníků a znalost úhlu pohledu druhé strany.

Absolvování mediace se jeví jako účelné pro všechny cílové skupiny s různou intenzitou konfliktu

Časová dotace: 60 – 180 min

Fáze mediace:

0. Fáze – získávání klienta. Mediátor hovoří se zájemci, snaží se je získat pro jednání, vysvětlí jim možnosti mediace. Účastníci si domluví datum prvního setkání a dohodnou se na podmínkách.
1. Fáze – úvodní slovo mediátora – mediátor vysvětlí klientům proces mediace a svoji roli v něm, domluví se na základních pravidlech, která budou platit při mediaci.
2. Fáze – mediátor naslouchá sporným stranám – zjišťuje, s čím strany přicházejí, co očekávají, co nefungovalo, co potřebují řešit, s čím nesouhlasí a v čem vidí shodu. Strany hovoří střídavě po sobě – vzájemná komunikace

ještě není možná, protože strany si ještě nejsou schopny naslouchat, nicméně vše slyší. Mediátor hodně pracuje s emocemi. Pojmenovává předměty jednání.

3. Fáze – strany si navzájem naslouchají – klienti sdělují nové informace, které se od druhé strany dozvěděli. Začíná efektivnější komunikace – spočívá v porozumění chování a vysvětlení možných nedorozumění a nečekaných důsledků
4. Fáze – hledání přijatelných řešení – strany hledají pomocí brainstormingu řešení pro každý předmět jednání. Podle daných kritérií vyhodnocují a formulují nová řešení. Výstupem je odpověď na otázku: „co bude řešením?“
5. Fáze – rozpracování vybraných řešení do konkrétních kroků – výstupem je popis uskutečnění vybraného řešení: kdo udělá, jak to udělá, za co to udělá, do kdy to bude hotové?
6. Fáze – sepsání dohody a závěr mediačního sezení.

Hodnocení efektivity:

dosažení spolupráce popř. dohody (ústní nebo písemné)

Personální struktura, kvalifikační předpoklady mediátora

VŠ/SŠ + kurz mediace

Charakteristika a role mediátora

- školený profesionál – odborné znalosti a specifické dovednosti z oblasti mediace
- Má analytické schopnosti – složitou situaci rozděljuje na témata, musí být schopen neutrálních formulací, které zasazuje do širšího kontextu, spojovat je
- Odpovídá za efektivní vedení rozhovoru a za strukturování mediačního procesu
- Konflikt chápe jako přirozenou součást života i komunikace
- Mediátor je neutrální – není ve sporu angažován osobně ani mocensky, nicméně aktivně se angažuje ve prospěch obou stran.
- Mediátor odpovídá za vyjednávací proces, nikoli za jeho výsledek

Minimální prostorové a materiální vybavení

- Klidná kancelář s dobrou zvukovou izolací (min. 4 místa k sezení)
- Flipchart, psací pomůcky, videokamera/diktafon, počítač.

Použitý zdroj: Šišková T., Facilitativní mediace. Praha, Portál 2012

PARTICIPACE

Participací se rozumí aktivní účast dítěte na rozhodování o jeho situaci. Dítě nemá být pouhým objektem, nýbrž aktivním a informovaným účastníkem v řízení.

Teoretická východiska

Dítě má právo být slyšeno, má dostat prostor k vyjádření.

Potřeby dítěte mají být respektovány.

Názory dítěte by měly být zohledňovány dle jeho věku a porozumění.

Dítě má právo být informováno o tom, co se v řízení odehrává – proč a jak se o něm rozhoduje.

Dítě by mělo být přednostně participováno prostřednictvím rodičů.

Pokud se rodiče dohodnou v péči o dítě, a shodně potvrdí soudu, že s dítětem navržené řešení probrali (úměrně jeho věku), není třeba realizovat participaci dítěte v soudním řízení (jednalo by se o nemístný zásah do svobod rodinného života, zmíněný shora v rámci zásady subsidiarity zásahů státní moci do svobod rodinného života)

Institucionální participace dítěte může být pro dítě nepříjemnou zátěží

Dítě se má vyslyšet, ne „vyslechnout“.

Znalecké posudky jsou zásahem do intimity dítěte.

Pro institucionální zjišťování názoru a potřeb dítěte je důležité vhodné načasování (předčasná realizace institucionální participace dítěte může vést k manipulaci rodičů dítětem, v některých případech i nezáměrné a nevýslovné, ve snaze zajistit jednostranný a nerovný výsledek soudního řízení) – institucionální participaci dítěte je tak třeba provádět až v situaci, kdy je zřejmé, že rodiče svou rodičovskou kompetence nejsou schopni obnovit, situaci sami vyřešit a přichází na řadu autoritativní, institucionální (soudní) rozhodnutí

Na dítě není přesouvána odpovědnost za rozhodnutí

Legislativní východiska

Soud:

§ 867 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

§ 20 odst. 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

OSPOD:

§ 6 a 8 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

§ 20 odst. 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

§ 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

§ 867 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Cíl participace

Podpora rodičů v dovednosti provádět participaci dítěte na rozhodování o rodinném uspořádání v domácím prostředí jako součást rodičovských kompetencí, práv a povinností

Zjištění názoru a potřeb dítěte pro potřeby autoritativního soudního rozhodování.

Podpora a ochrana práv dítěte v krizové situaci.

Popis realizace služby

- a) Podpora rodičů v kompetenci zapojit dítě do rozhodování o uspořádání rodinných vztahů formou individuální edukace v rámci mediace.

Probíhá na základě konkrétní zakázky rodičů (Jak a co říkat dítěti? Jak vysvětlit dítěti změněnou rodinnou situaci? Roli hraje věk, osobnostní charakteristiky, psychický stav dítěte apod.).

Odborník poskytne rodičům návody, pracovní listy, odkazy na literaturu apod. Konzultace může být opakovaná.

- b) Participace dítěte pověřeným pracovníkem pro účely autoritativního soudního rozhodování (za účasti soudce, případně zapisovatelky v prostorách soudu)

Při práci s dítětem využívá pracovník metody pozorování, rozhovoru.

Klíčové pro navázání vztahu s dítětem a zjištění potřeb dítěte jsou:

atmosféra bezpečí, pracovníkova schopnost empatie, vhodně zvolené techniky vedení rozhovoru s dítětem (ideálně hra), vhodně zvolené pomůcky.

V případě nutnosti může být u participace přítomný rodič.

Hodinová dotace

- Cca 60 min (dle potřeby)

Personální struktura, kvalifikační předpoklady

- Důraz na praxi (sociální práce s dětmi) a osobnostní předpoklady (věk, interaktivní a komunikativní dovednosti, zejména: schopnost připojit se neformálně k dítěti různého věku, empatie, tvořivost apod.)

Odkazy:

Rodičovská péče po rozvodu, příručka pro rodiče (Partners Czech) – viz příloha

Komunikační bedna pro práci s dítětem:

<http://www.sheffkids.co.uk/adultssite/Czech/resources.html?LMCL=TUG4Ze&LMCL=iSYK3p&LMCL=XjgATy&LMCL=FHvCCe>

VZDĚLÁVÁNÍ TÝMU

V rámci vzdělávání zapojených odborníků se osvědčily tyto kurzy:

R. Medková: Mediace

T. Pemová: Dítě a rozvod

Cestou necestou: Komunikační bedna (techniky k participaci dítěte)

V současné době nabízí Justiční akademie v Kroměříži vzdělání soudců k tématu. Ve veřejné nabídce je také komplexní vzdělávací akreditovaný kurz společnosti Aliaves & Co., a.s.: „Cochemská praxe a další formy interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé“.

Obsah kurzu:

1. Teoretická východiska a principy interdisciplinární spolupráce
 - pozitivní a negativní závazek státu při respektování; participační práva nezletilých; koncept nejlepšího zájmu nezletilého dítěte.
2. Oprávnění, povinnosti a procesy soudu, OSPOD a poskytovatelů odborné pomoci
 - normativní úprava postupů jednotlivých subjektů interdisciplinární spolupráce; možnosti, překážky a limity vzájemné spolupráce
3. Možnosti nastavení interdisciplinární spolupráce ve věcech rodinného práva soukromého a veřejného

- volba a možná nastavení adekvátní metody spolupráce, inspirace Cochemskou praxí
- 4. Praktická část – příklady dobré a špatné praxe, kazuistiky, výběr aktuální judikatury, diskuze
 - ukázka možností nastavení interdisciplinární spolupráce na konkrétních příkladech, včetně odkazů na relevantní judikaturu

KAZUISTIKA

Situace č. 1, mediace

Manželé, 2 synové – 5 a 7 let

Celkově byla s manželi realizována 4 mediační jednání. Na základě zakázky soudu po JSR byla nejprve uskutečněna 2 individuální setkání s rodiči za účelem zjištění mediačních potřeb. Důvodem byl zejména psychický stav matky, která byla teprve ve fázi vyrovnávání se s rozchodem. Návrh na rozvod obdržela poštou.

Na 1. společném mediačním jednání byla sjednána k řešení následující témata:

Jak sdělit dětem situaci – rozvod manželů

Péče o děti – úprava, výživné

Bydlení rodičů po rozvodu

V dalších mediačních jednáních byla postupně řešena výše uvedená témata. Bylo podrobně dojednáno, kdy a jak bude situace dětem vysvětlena – manželé toto sdělení úspěšně realizovali. Obdrželi emailem podpůrné materiály pro děti. Ohledně péče o děti byla dojednána společná péče, rodiče si taktéž domluvili výživné na nezletilé děti v celkové výši 7 000 Kč, které otec bude platit měsíčně k rukám matky. Otec se taktéž zavázal, že bude hradit další výdaje dětí, zejména na pobytové a sportovní aktivity. Rodiče měli ve společném vlastnictví dům, považovali dohodu o bydlení za součást jejich komplexní dohody – výživné, péče o děti, bydlení. Na posledním mediačním jednání došlo k dohodě o prodeji domu, byly naplánovány konkrétní kroky, cena a rozdělení získaných finančních prostředků.

Situace č. 2, mediace

Partneři, syn 7 let

Rodiče měli již po rozhodnutí soudu s domluvenou společnou péčí. Nevěděli však, jakým způsobem a ve kterých dnech mají o dítě pečovat, nekomunikovali včas o termínech předávání, péče byla ztížena směnným provozem otce. Bylo realizováno 1 mediační jednání, kde po podrobné analýze pravidelnosti otcových směn,

časových možností matky v zaměstnání a volnočasových aktivit syna byl vyjednáán přesný plán péče o nezletilého. Rodiče dali zpětnou vazbu, že toto rozdělení dobře funguje. Na mediačním jednání si nastavili i pravidla komunikace – kdo, kdy a v jakém případě bude druhého rodiče kontaktovat.

Situace č. 3, mediace

Partneři, dcera 2 roky

Návrh na úpravu poměrů péče o nezletilou dceru podala po domluvě s otcem matka – chtěla svěřit dceru do výhradní péče, měli domluvenou výši výživného i předběžný rozsah styku s otcem. Po informačním semináři požádal otec o mediační jednání – prostudoval rodičovský plán a zjistil oblasti, které neprojednali, komunikace byla již obtížná, neboť spolu nežili, chyběl společný prostor k jednání.

Byla realizována 1 mediační schůzka – byla domluvena přesná pravidla – Vánoce, čas předávání dcery, dovolená u moře, co nastane v případě nemoci či stěhování matky do jiného okresu. Efektem byla zejména připravenost na soudní jednání, oba rodiče si vyjasnili vzájemné fungování do budoucna, kdy se ujistili ve všech oblastech a předcházejí tak dalším sporům a opakovaným návrhům.

Situace č. 4, mediace

Partneři, dítě 8 let

Otcem podán návrh na střídavou péči, odsouhlasená oběma rodiči, bez konkrétní představy o fungování. Rodiče neměli domluvený poměr péče o dítě, způsob předávání dítěte, odpovědnost vůči škole, nevyjasněny volnočasové aktivity, prázdniny, tábory, platby, dovolené, Vánoce. Rodiče očekávali, že za ně soud vše rozhodne a vyřeší.

Po semináři realizovaná mediace – 4 schůzky, rodiče dostali prostor si věci vzájemně vyjasnit, slyšet a pochopit se navzájem – řešeny konkrétní výše uvedené oblasti péče o dítě.

Efekt – společné jednání rodičů, vyjasnění rodičovských rolí a odpovědnosti v jednotlivých výše uvedených oblastech, funkční dohoda, která byla soudem schválena.

Jednalo se o dohodu rodičů, kterou společně vytvořili o jejich životě a uspořádání péče o jejich společné dítě.

Urychlení soudního jednání – zachované soukromí rodičů, čas, funkční vztah odpovídající potřebám dítěte a rodičů.

Situace č. 5, mediace

Válka rodičů

Klienti, rodiče 9 leté dcery, v současné době střídavá péče, matka podala návrh na výlučnou péči, který doložila psychologickým vyšetřením dcery. Soud oběma doporučil mediaci. Klientka požádala nejprve o individuální setkání, to bylo navrhováno i druhé straně, která též individuálního setkání využila. Poté bylo první společné mediační setkání, ze kterého vyplynulo, že za neshody o způsobu péče je nevyřešené majetkové vyrovnání. Klienti nebyli v manželském svazku, neměli mezi sebou žádnou dohodu o majetku, znevýhodněná se cítila klientka, která od svého partnera odešla.

Dcera měla citovou vazbu k oběma rodičům a neshody rodičů jí způsobovaly citové trauma. Setkání dcery s otcem a setkání dcery s matkou za přítomnosti terapeuta pomohla reflexi rodičů z možných traumatických následků pro dceru.

Soud nařídil vyšetření soudním znalcem z oboru psychologie, na základě kterého posléze rozhodl.

Situace č. 6, mediace

Rodičovské komunikaci a dohodě o střídavé péči pomohlo rozhodnutí založit bankovní účet syna

Klientům, rodičům 6 letého syna, byla doporučena mediace, v rámci které se měli dohodnout na způsobu péče o syna a o financování jeho potřeb.

Proběhla 2 mediační setkání. V prvním mediačním setkání byl dán prostor pro vzájemné vyslyšení se a sdělení finančních možností rodičů. Bohužel i v tomto případě rodiče potřebovali uspokojit svoje potřeby, aby byli schopni se bavit o potřebách syna. Při druhém mediačním setkání oba rodiče přišli připraveni s návrhy, výsledkem byla společná dohoda o zřízení společného účtu na jméno syna, na který budou oba přispívat stejnou částkou, a spořené peníze budou pokrývat nadstandardní výdaje. Oba se dohodli na střídavé péči (55% pro matku, 45% pro otce). Součástí dohody byl seznam nadstandardních výdajů pro následující 2 roky.

Situace č. 7, mediace

Mediace nám pomohla vyřešit partnerskou krizi

Klientům byla doporučena mediace, jejímž výstupem měla být dohoda o péči o dítě a finančním pokrytím materiálních potřeb jejich 5 letého syna.

Proběhla 2 společná mediační setkání a 1 individuální pro jednu stranu a 2 individuální pro druhou stranu. Obě strany využily mediace pro vyjasnění a řešení partnerské krize, obě strany spojovalo přání úplné rodiny pro jejich syna. Klienti se shodovali na výchově syna, na financích, obě strany trápila témata jako partnerská nedůvěra, žárlivost, nedostatek respektu. Výstupem mediací bylo stažení návrhu o rozvod a pokračování úplné rodiny

Situace č. 8, terapie

Když zoufalý rodič dělá zoufalé věci

Klient, otec 2 dětí ve věku 6 a 10 let, k dětem silná citová vazba, zejména ke staršímu synovi, se nemohl vyrovnat s dřívějším rozhodnutím soudu o výlučné péči matky, a to i přesto, že po dohodě s matkou, mohl mít děti kdykoliv, kdy měl volno, děti samy k němu mohly přijít, podle pracovních směn rodičů.

Po jednom roce tohoto fungování klient podal návrh na výlučnou péči otce, a velmi pečlivě až nepřiměřeným způsobem sbíral důkazy, které měly ukázat a dosvědčit nedostačující a tedy ohrožující péči matky.

Terapeutická podpora se skládala z 3 terapeutických setkání s klientem, z jednoho terapeutického setkání se synem a z 1 terapeutického společného setkání s rodiči dětí.

Během individuálních terapeutických setkání měl klient prostor sdílet věci, se kterými se po rozchodu nevyrovnal (ukončení 15 letého vztahu, odchod partnerky, nový vztah partnerky), reflektovat svoje emoce, pocity a myšlenky a jejich vliv na jeho chování. Dále zde byl prostor pro vzdělání klienta - rodiče o psychosociálních potřebách dětí až do věku plnoletosti, a pro sebereflexi klienta, jakým otcem chci být a jaký vztah se svými dětmi chci mít i ve věku jejich plnoletosti.

Terapie s chlapcem, po dohodě s oběma rodiči a jejich souhlasu, že nebudou na syna naléhat, aby sdílel průběh terapie, byla vedena v citlivém rámci a respektu. Chlapec tušil otcův záměr, ale nerozuměl mu, neměl možnost se zeptat, respektive tušil, že by otázkami mohl zranit, vyvolat nepřiměřenou reakci a v podstatě ani nevěděl, zda má právo na svůj názor. Terapie mu pomohla zorientovat se v situaci, sdílet svoje pocity a přání, vyrovnat se se zátěží, kterou rozchod rodičů způsobil.

Terapeutické setkání s oběma rodiči bylo po dohodě všech stran v kontextu klienti jako rodiče. Cílem bylo reflektovat dosavadní rodičovskou komunikaci a péči o děti, nevyhovující zaměnit vyhovujícím, oddělit materiální potřeby a psychosociální potřeby dětí, pomoci oběma stranám respektovat si výchovné styly a dohodnout se a informovat soud o péči o děti. Klienti se dohodli ponechat stávající výlučnou péči matky s tím, že otec se může vídat s dětmi kdykoliv bude možné (viz pracovní směny obou rodičů), nebo dle přání dětí (doprovod na kroužek, na sportovní zápas, trávení času s prarodiči, kamarády v místě bydliště otce apod.)

Situace č. 9, terapie

Nemám důvěru v otce, nemohu se s ním stykat, přesto, že soudem je styk určený

Sod doporučil rodinnou terapii pro rozvádějící se rodiče a 13 letou dceru. Dcera ve výlučné péči matky chce pouze terapii s matkou, nechce se vidět s otcem. Otec souhlasí, ale svojí účast vidí pouze v rodinné terapii, individuální terapii odmítá.

Terapeutická podpora se skládala ze 4 setkání s matkou a dcerou a 3 setkání s dcerou. Hlavním tématem byl strach z otce a jeho náklonnosti k alkoholu, zda matka ochrání ji a její sestru a odpor stýkat se s otcem. Na druhou stranu chtěla být ve styku s prarodiči ze strany otce. V terapiích společně s matkou byl prostor pro sdílení pocitů, emocí, vyjasnění vztahových záležitostí.

V individuálních terapiích s dcerou byl prostor pro doprovázení a nastavení různých pohledů, včetně jejího otce. Rozlišení emocí strach x hněv x zklamání x ztráta otce.

Podpůrné terapie pomohly vstřebat trauma a nastavit nový prostor pro rodičovskou komunikaci a postupné sblížování otce s dcerou

Situace č. 10, terapie

Vyřešila jsem to za rodiče

Okresní soud doporučil klientům terapie za účelem shody o péči 15 leté dcery. Ta byla ve výlučné péči matky, otec podal návrh o výlučnou péči otce z důvodu velmi špatné komunikace s matkou a zhoršení prospěchu dcery ve škole a vysokého počtu omluvených hodin.

Terapie byly nabídnuty jak individuálně pro všechny klienty, taktéž jako párová terapie pro rodiče a rodinná terapie pro všechny členy rodiny. Párová terapie potvrdila názorový, hodnotový a kulturní nesoulad. Individuální terapie s rodiči byly zaměřeny na vzdělání rodičů, co se psychosociálních potřeb jejich 15 leté dcery týče, a na rozlišení nevyřešených expartnerských vztahů versus rozdílných výchovných stylů. Obrat nastal při individuální terapii s dcerou, která se rozhodla pro studium na SŠ s internátním pobytem a dle jejích slov: „tak uspokojím rodiče a zároveň si budu žít vlastní život“.